

RELIGIOZNI ODGOJ U SUSTAVU JAVNIH ŠKOLA

ANTE PAVLOVIĆ

Vrhbosanska katolička teologija Sarajevo
Teološki institut Mostar
Nikole Šubića Zrinskog 7
88000 MOSTAR

Primljeno: 28. 11. 2001.
Izvorni znanstveni rad
UDK 37.014.52
268 : 371

Sažetak

Je li religioznom odgoju mjesto u javnoj školi i ako jest, o kakvom je religioznom odgoju riječ. Autor uzima u obzir i teološko-crkvenu i religijskopedagošku orijentaciju ukazujući na suvremenu europsku praksu i na narav, cilj i zadaću religioznog odgoja u sveukupnom školskoobrazovnom sustavu. Religiozni odgoj u današnjoj školi uzima u obzir činjenicu da živimo u pluralističkom društvu te se u tome smislu nastoji oblikovati i odgovarajući koncept konfesionalnog školskog vjeronauka. Katolički vjeronauk u javnoj školi, u skladu s njegovim konfesionalnim usmjerenjem, ističe i promiče i »vjernost Bogu i vjernost čovjeku«, kao i dijalošku i ekumensku otvorenost, dijalog s kulturom te odgoj za smisao, identitet i služenje. Takav vjeronauk ima svoje mjesto i u suvremenoj javnoj školi.

Ključne riječi: religiozni odgoj u javnoj školi, konfesionalnost školskog vjeronauka, katolički školski vjeronauk, pluralističko društvo i vjerski odgoj

0. POLAZIŠTE

Promišljanje i razumijevanje religioznog odgoja i obrazovanja u školi povezano je sa shvaćanjem dinamičkog odnosa škole kao mjesta odgoja, ukupnoga koncepta školskog obrazovanja i uloge religije u životu pojedinca, zajednice i društva. Jednako tako, obrazovna politika škole, koju oblikuje i promiče društvo i država, ima svoj temelj u interesnom području roditelja koji školi povjeravaju svoju djecu i dužna je ostvariti njihova prava, očekivanja i zahtjeve s obzirom na cjelovit odgoj i obrazovanje njihove djece. Osobito se to odnosi na posredovanje temeljnog obrazovanja, na vrijednosnu orijentaciju i vrednote roditelja, njihova religiozna uvjerenja, kulturnu i drugu baštinu koje je dužna promicati demokratska i pluralistička škola. Ona je

posrednik i promicatelj ukupna odgoja čovjeka: fizički i psihički zrele osobnosti, duhovno i moralno izgrađene osobe, društveno integrirane i spremne preuzeti obveze, zadaće i profesionalnu odgovornost u društvu. Danas nije prijeporno da u cjelini tog odgoja, što zbog odgoja sama, što zbog prava roditelja na vjerski odgoj djece u školi, vjeronauk zauzima svoje prirodno i nezaobilazno mjesto u školi.

Dok nema ozbiljnih prijevora o potrebi religioznog odgoja u školi, brojna su i različita teorijska, znanstvena i stručna polazišta, stajališta i prijevori o naravi, obliku i položaju vjeronauka u školskom odgojno-obrazovnom sustavu.¹ Osobito kad

¹ Prije desetak godina kod nas su vođene stručne rasprave o vjeronauku u školi. Danas nema takvih rasprava protivnika vjeronauka u školi nego se vjero-

je riječ o njegovu konfesionalnom obilježju: pripada li cjelini odgojno-obrazovnog sustava škole ili mu tu nije mjesto. Dok jedni smatraju prirodnom, teološki utemeljenim i znanstveno-pedagoški posve opravdanim da školski vjeronauk konfesionalnog tipa učenicima ponudi vjerske istine i odgoj u duhu religijske i konfesionalne tradicije njihovih roditelja, dotle drugi zagovaraju opće religiozno obrazovanje po multireligijskom modelu »kulture religija« i to kao izvanjsku religijsko-kulturološku, socio-religijsku, psihološko-religijsku interpretaciju religijskog fenomena.² Ovaj pristup ne daje religijskim činjenicama teološke temelje nego im pristupa fenomenološki, pokušava ih izlagati na tzv. »neutralni« i »znanstveni« način i tako relativizira i reducira religije i religijske sustave na pojavne fenomene. Postoje i pojedinci koji, u skladu sa svojim ideološkim svjetonazorom, vjeru i vjerski odgoj smještaju u područje »privatne stvari« pojedinca, odriču mu svaku javnu i društvenu relevantnost, a kršćanski angažman smještaju u područje »kriptokršćanstva«.

Navedena, i druga, stajališta prema religioznom odgoju u školi plod su različitih teorijskih i pragmatičkih, pa i ideoloških, pristupa školi i različitu shvaćanju same njezine naravi i uloge u životu pojedinca i društva. O školi se govori pojmovima koji se ne razumiju jednako: odgojna, obrazovna, pluralistička, laička, suvremena, europska, otvorena, demokratska, neutralna, humana, vrijednosno usmjerena, zajednica života, multikulturalna itd. Nije ujednačen ni pristup ni razumijevanje naravi i zadaće vjerskog odgoja u cjelini odgojno-obrazovnog sustava javne škole: neki inzistiraju samo na užem obrazovnom konceptu, tj. na razumu, spoznaji i prenošenju i usvajanju informacija i znanja dok drugi školu promatraju kao mjesto cjelovita odgoja oso-

be, duhovnog i moralnog sazrijevanja i rasta, izgradnje etičkog i moralnog života, usvajanja temeljnih životnih stavova i općeg vrijednosnog sustava. Riječ je o ukupnu odnosu, o naravi i funkciji odgojne i obrazovne razine školskog vjeronauka i njegove ucijepljenosti u pluralističku i humanu školu. U pristupu vjeronauku nerijetko postoje različita ideološka polazišta i predrasude koje se temelje na subjektivnim iskustvima, na viziji škole »zadanih okvira«, viziji škole koncipirane na »etatičkim« načelima pa sve do onih stajališta koja zagovaraju »slobodarsku« školu te relativiziraju kako neke tradicionalne sustave i vrednote tako i religijske sustave i ukupnu školsku religioznu formaciju.

Religiozni odgoj i obrazovanje u školi može se tematizirati s različitih polazišta i perspektiva, kao što su teološka, religijsko-znanstvena, psihološka, pedagoška, religijskopedagoška, pravna i druge.³ Ovdje nastojimo govoriti o značenju i opravdanosti konfesionalnog vjeronauka u školi

nauk obično napada dosta površno, ideološki, pa i politički, tendenciozno, tj. bez poznavanja teme i pravih argumenta. Lepezu različitih stručnih rasprava, pristupa i rješenja o školskom vjeronauku prikupio je prije deset godina časopis »Kateheza«. Usp. »Kateheza« 12(1990)4, str. 3-74. Neke činjenice oko uvođenja vjeronauka u javne škole u BiH vidi u: A. PAVLOVIĆ, *Ponovno uvođenje vjeronauka u javne škole BiH*, u: »Vrhbosna« 3(1992)2, str. 97-101; te Isti, *Pedagoško i formalnopravno ucijepljenje katoličkog vjeronauka u školski sustav*, u: »Škola. Časopis za odgojnu teoriju i praksu« (1996)3, str. 24-32.

2 O različitim pristupima i modelima religioznog odgoja u školi te aktualnim problemima vidi više u raspravama: J. LOTT (ur.), *Religion – warum und wozu in der Schule?*, Deutscher Studien Verlag, Weinheim 1992; CH. Th. SCHEILKE (ur.), *Religionsunterricht in schwieriger Zeit. Ein Lesebuch zu aktuellen Kontroversen*, Comenius Institut, Münster 1997.

3 Usp. W. BARTOLOMÄUS, *Einführung in die Religionspädagogik*, Kösel, München 1983, str. 184-203.

imajući u vidu njegovu teološko-crkvenu i religijskopedagošku orijentaciju u kontekstu aktualnog crkvenog shvaćanja i aktualne europske prakse. Tražimo odgovor na osnovno pitanje: ima li religioznom odgoju mjesta u javnim školama, pripada li on cjelovitu odgoju i obrazovanju djece u školi i, ako da, u kojem smislu? Postavljamo i drugo temeljno pitanje: koji je prikladan oblik religioznog odgoja u školi, koja je njegova narav, ciljevi i zadaća u cjelini školskog odgojno-obrazovnog sustava? I k tome: može li sadašnji oblik konfesionalnog vjeronauka biti više integriran u ciljeve škole i tako odgovoriti potrebama religioznog odgoja djece a da se pritom ne relativiziraju religijski sustavi i pluralistički karakter demokratske i humane škole?

1. SUVREMENA ŠKOLA KAO MJESTO CJELOVITA ODGOJA I OBRAZOVANJA

1.1. Pluralističko društvo i vjerski odgoj u školi

Suvremenu školu i mjesto vjerskog odgoja u njoj nije moguće promatrati neovisno o današnjoj »postmoderni« i njezinu pluralističkom društvu. Slobodno, pluralističko i demokratsko društvo traži slobodnu i pluralističku školu koja stoji u funkciji pojedinca i društva, cjelovita humanizma i općeg dobra pojedinca i zajednice. Pluralističko i demokratsko društvo, kako se svojedobno izrazio J. Maritain, odlikuje »strukturalni pluralizam« koji u sebi uključuje organsku raznorodnost u samom ustroju građanskog i multikulturalnog društva.⁴ Taj model nadilazi koncepciju individualističke demokracije jer obuhvaća i pojedinca i sva pojedina društva i skupine koje onemogućuju izolaciju i bespomoćnost pojedinca pred izazovima »globalizacije«. U središtu pozornosti su i pojedinac kao oso-

ba i zajednica koja omogućuje njegovo ostvarenje. Zapravo je ljudska osoba i njezino dostojanstvo najveća vrednota i točka stabilnosti pluralističkog društva.⁵ Druga stabilna točka su »zajednice«, tj. ustanove koje promiču cjelinu: osobno ostvarenje i dobro pojedinca, njegovo društveno dobro i dobro društva u cjelini. U pluralističkom i demokratskom društvu škola kao »zajednica« ima posebno mjesto u odgoju i obrazovanju pojedinca i društva koje nije moguće promatrati neovisno o drugim ustanovama odgoja kao što su obitelj, vjerske ustanove, odgojne zajednice, mediji i drugo.

1.2. Cjelovit vjerski odgoj u javnoj školi

Pluralistička i demokratska škola omogućuje vjerski odgoj u cjelini svog sustava. Škola promiče obrazovnu i odgojnu komponentu koja je uvijek jedna cjelina. Današnja škola nadilazi model »funkcionalne škole«, obrazovno usmjerene na čisto posredovanje materijalnog znanja, i sve više se definira kao »zajednica života« (iako se ne smiju poistovjetiti škola i život). Škola se ne može shvaćati kao privilegirani »akumulator« i prenositelj informacija nego, uz druge izvore i posrednike znanja, mjesto kritičke prosudbe spoznaja i života, vrednovanja i kritičke integracije različitih znanja, vještina, stavova i sposobnosti. Humana i demokratska škola zapravo izrasta iz života i odgaja za život te za potrebe suvremena čovjeka i društva.⁶ Stoga odgoj i

⁴ Usp. E. NASARRE, *Koliko i kakve religije treba multikulturalno društvo. Političko gledište*, u: »Kateheza« 22(2000)2, 125-133, ovdje str. 129.

⁵ Usp. E. ROSANNA, *Koliko i kakve religije treba multikulturalno društvo. Socio-religiozno gledište*, u: »Kateheza« 22(2000)4, 113-115.

⁶ Mnoge aspekte škole koja odgaja za život vidi u: H. von HENTIG, *Humana škola: škola mišljenja na nov način*, Educa, Zagreb 1997, osobito str. 178-231.

obrazovanje u školi nemaju samo prilagodu ulogu, tj. da se omogući jednostavno stjecanje nekog znanja i posjedovanje onoga što prenosi i posreduje škola. Ona također ne konzervira postojeće znanje niti ga jednostavno reproducira u novim okolnostima. Proces je mnogo složeniji: on traži umijeće razumijevanja, usvajanja, mijenjanja, razvijanja i obogaćivanja postojećeg stanja, znanja, vrijednosti i sposobnosti u pripremi djece za budućnost koja je jednako uronjena u sadašnjost i oslonjeni na prošlost. Škola uvodi u umijeće života i odgaja za život.⁷ Suvremena škola zato bitno izgrađuje i odgaja sposobnosti, stavove i operativne aktivnosti i sposobnosti svakog pojedinca.⁸ To se događa u procesu odgoja i samoodgoja, i to u odgojnim procesima i didaktičkim operacijama koje promiču kritičnost, kreativnost i aktivna istraživanja učenika kako bi se postigla njegova puna osobna zrelost i sposobnost za konkretan život u zajednici s drugima, u društvu i u svijetu u kojem živi.

Uz pojam pluralističke i demokratske škole često se veže pojam »laičnosti« škole. Taj se ideološki pojam obično pogrešno razumijeva kao jednostavna odsutnost ili uklanjanje religije, neke vjeroispovijesti ili svjetonazora iz škole. Ne radi se uopće o odsutnosti religije nego o tome da škola ne može službeno privilegirati ili pristajati uz neki određeni religiozni nauk koji nadahnjuje njezin ustroj i zakonodavstvo. Ona mora pokazati otvorenost prema različitim svjetonazorima i ujedno čuvati svoj humanistički okvir koji može biti samo obogaćen priložima pojedinih religija koje tom okviru daju transcendentni temelj. »Laičnost« pogotovo ne znači neprijateljski stav škole prema religioznim činjenicama i potrebama učenika. Ona prije svega govori o otvorenosti i demokraciji škole s obzirom na različite svjetonazore, bili oni reli-

giozne naravi ili ne, koji oblikuju i odlikuju društveni pluralizam.⁹ U tom smislu treba shvatiti i uvjetni govor o neutralnosti škole. Nema »neutralne« škole kad je riječ o vrijednosnom sustavu. Škola mora biti neutralna kad je u pitanju neki politički, ideološki, svjetonazorski ili religiozni izbor, ali nikada ne smije niti može biti i vrijednosno neutralna. Škola, kao i država, u pluralističkom i multikulturalnom društvu pozvana je poštovati kulturni i »svjetonazorski pluralizam« koji je odlika i vrijednost tog društva. I država i društvo, ustanove javnog i privatnog dobra, moraju prihvatiti i poštovati različite svjetonazore, te javni i privatni moral. To je nužni uvjet pluralističke i demokratske škole, prevladavanje dihotomije između javnog i privatnog prostora u koji se smješta vjerski odgoj u školi i društvu.

Javni prostor, kao područje civilnog društva, u koji spadaju i škole, ima temeljnu ulogu u pluralističkom društvu. Škola je u službi društvene zajednice i zadaća joj je da odgaja i obrazuje djecu i mladež. Nadalje, društvo ima zajedničke sustave vrednota i ponašanja, kulturnu baštinu, tradiciju, etički i moralni sustav i drugo. Osobitu vrijednost ima izgradnja vrednota na kojima se temelji život društva. U školi se prenose znanja i usvajaju vrednote. Zato i vjerske zajednice kao svjetonazorske skupine imaju pravo sudjelovati u javnom prostoru.

⁷ Još u doba »samoupravnog socijalizma«, naši su pedagozi pratili europska postignuća i isticali odgojnu funkciju škole. Usp. M. ZAZINOVIC (ur.), *Odgojna funkcija škole i društva*, Filozofski fakultet Zadar, Zadar 1990.

⁸ Usp. priloge prikupljene u knjizi: V. PUŽEVSKI (ur.), *U potrazi za suvremenom školom*, Institut za pedagogijska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991.

⁹ Usp. M. KOVAČEVIĆ, *Školski vjeronauk i laička država*, u: »Kana«, srpanj-kolovoz 2000, str. 11-13.

ru, u školi, dajući svoj vlastiti i specifičan odgojno-obrazovni prilog ucijepljen u narav i ciljeve škole.¹⁰ Drukčiji pristup bio bi teška povreda ljudskih prava. Dakako u skladu s demokratskim načelima koja daju prostor slobodi savjesti, ostvarivanju vjerske slobode i pluralizmu religija. Država koja je zadužena da štiti slobode, osobna i druga ustanovljena prava, dužna je jamčiti život pluralističkog društva i ne može se distancirati od religioznog fenomena, koji je društveno važan. Riječ je o vrijednosnom sustavu i vrednotama koje nužno promiče pluralistička škola pa ona ne može biti neutralna s obzirom na promociju tih vrednota.

Neutralna škola nije slijepa i neutralna pred općim i zajedničkim vrednotama, ali ona ne može nametati neke odgojne vrijednosti i putove s kojima se ne slažu roditelji i djeca. Roditelji imaju demokratsko pravo sudjelovati u izboru onoga u čemu će se odgajati njihova djeca. Škola koja ne bi poštivala to načelo i vrijednosno odgajala, u poplavi različitih ponuda koje donosi pluralističko društvo, iznevjerila bi svoj osnovni cilj. Stare definicije škole kao laičkog i vrijednosno neutralnog sustava, potrošene su paradigme koje su se u prošlosti naivno ili tendenciozno promovirale u demokratskim zemljama. Danas je taj koncept uglavnom napušten. On je nedorečen i realno neodrživ jer je zadaća i škole i države, kao javnih i demokratskih servisa, da jamče osnovna ljudska prava, vjerske i druge slobode, osobne i društvene, privatne i javne. Te ustanove moraju izvršiti svoje obveze i zadaću i na vjerskom, odnosno religijskom planu.

1.3. Koncept školskog vjeronauka

U našoj i europskoj javnosti postoje različita polazišta i stavovi o vjeronauku u školi i vjerskoj zajednici. Zapravo postoje

dva suprotstavljena stajališta. Jedni prihvaćaju i zagovaraju konfesionalni model vjeronauka u školi i katehezu u župi postavljajući korelacijski odnos i razliku između ta dva oblika vjerskog odgoja po mjestu, sadržajima, ciljevima i vjeronaučnoj didaktici. Koliko god je teško povući posve jasnu crtu između ta dva oblika jedinstvena vjerskog odgojno-obrazovnog procesa, taj se odnos danas tumači pojmovima različitost, upućenost, nadopuna i prožimanje. Drugi opet tvrde da bi u današnjoj pluralističkoj školi trebalo uvesti neki »zajednički«, multireligijski i »neutralni« oblik religioznog odgoja »za sve učenike« pod imenom religiozna kultura, religijska kultura, kultura religija, povijest religija, religiozni odgoj, a da konfesionalni aspekt religioznog odgoja pripada vjerskom prostoru.

U pozadini tih rasprava, uz neke prednosti koje pruža svaki od ponuđenih modela, nalaze se neke osnovne poteškoće, nedostaci i nedorečenosti. Zagovornici konfesionalnog vjeronauka u školi vide njegovu odgojnovjersku opravdanost, u školi ali nisu uvijek načistu koliko su taj vjeronauk i župna kateheza preciznije razgraničili svoju zadaću i ciljeve u školi i crkvenoj zajednici i koliko danas tradicionalni konfesionalni vjeronauk može odgovoriti odgojnim izazovima pluralističke škole sa sve prisutnijim vjerskim indiferentizmom učenika, njihovih roditelja i cijele društvene sredine. Drugi, vođeni činjenicom da su u školi prisutna djeca različitih religija i kultura te potrebom jačeg međureligijskog učenja, ali i zbog nekih ideoloških predrasuda, traže zajednički religiozni odgoj »za sve učenike« koji bi zadovoljio kako različite tako i zajednički interes svih: učenika,

¹⁰ Usp. A. HOB LAJ, *Crkva i školstvo. Religiozna dimenzija sukonstitutivni element odgoja i obrazovanja*, u: »Bogoslovska smotra« 65(1995)3-4, 603-617.

roditelja, religijskih zajednica i društva. No, ni teorijski ni praktično, osobito na teološkoj i pedagoškoj razini, nije im moguće riješiti osnovni problem koncepta tog »neutralnog modela« a da ne upadnu u napašt jednostrana socio-religijskog pristupa, religijskog relativizma, sinkretizma i moguće ideološke manipulacije s religijom. Religijska pedagogija danas ustrajno traga za takvim oblikom religioznog odgoja u školi koji bi poštivao teološke, pedagoške i didaktičke temelje autentična vjerskog odgoja, koji bi uvažio prilike i potrebe odgajanika i škole, ali bi također bio lišen kako religijskog ekskluzivizma tako i religijskog relativizma, redukcionizma i umjetnog »izjednačavanja« religijskih sustava i činjenica.

Ako se s crkvene strane postavlja pitanje školskog vjeronauka na stručnoj razini, onda treba priznati da današnji konfesionalni oblik školskog vjeronauka treba jasnije odgovoriti izazovima i zadaći škole. S druge strane, treba uočiti da koncept religiozne kulture ili »kulture religija« nema temeljita znanstvenog utemeljenja, osobito ne teološki temelj, te da u sebi krije određena ideološka obilježja jer za svoje religioznoodgojne teze ne nalaze čvrste argumente ni onda kada samo mali broj djece traži vjerski odgoj u vjeri svojih roditelja. Taj koncept ne može zaobići pitanja važnosti izgradnje vlastita identiteta učenika na području kulture, religije, etničkih i drugih vrijednosti koje karakteriziraju različite ljude, etničke skupine i narode.

Sama nejasna artikulacija nazivlja i unutrašnje koncepcije predmeta »kulture religija« u školi, govori o opravdanoj sumnji u profil i epistemološki status takva predmeta. Isto tako, ni sam koncept »religijskih znanosti«, na koje se poziva taj pristup, nije dostatno znanstveno argumentiran i nema profilirane didaktičke elemente koji su nužni za njegovu transpoziciju u

školski predmet. Da bi se o tom konceptu moglo ozbiljno razgovarati, on mora imati čvrst epistemološki temelj i morao bi se dobro didaktički dimenzionirati, osobito u smislu strukturiranja sadržaja i ponude autentičnog vrijednosnog sustava u školi. Uza sve to, ostao bi nepremostivi problem kako da se on stvarno organizacijski ostvari a da ne dovede do podjela i sukobljavanja među učenicima umjesto dijaloga, zbližavanja, poštovanja i zajedničkog života. Iskustvo i tradicija pokazuju da je bolje slijediti zdrav razum i iskustva drugih nego nasilno eksperimentirati s neostvarivim. Tomu se još može dodati: ponudeni koncept »religijske kulture« ne vodi računa o naravi samog konfesionalnog vjeronauka koji u sebi već sadrži bitne odrednice religijske kulture, ekumenskog dijaloga i međureligijskog učenja. I to u korelaciji s drugim relevantnim nastavnim predmetima u školskom sustavu.

1.4. *Vjera i znanje u školskom vjeronauku*

Neki zagovornici »religijske kulture« i »neutralnog« modela govore o vjeronauku u školi smještaju, vrlo pojednostavljeno, u područje suhoparnog znanja, na obrazovnu razinu, na nauk o vjeri, znanje o vjeri, držeći da se »posredovanje vjere mladim naraštajima događa najbolje u vjerskoj zajednici, ondje, dakle, gdje se ta vjera doista živi, ondje gdje je ta vjera živa stvarnost, ondje gdje je vjera način života«. ¹¹ U tom smislu se tvrdi da je u školi mjerodavan um i zato vjeronauk u školi treba predava-

¹¹ M. BABIĆ, *Vjeronauk kao obrazovni predmet u školi, a kao konfesionalni predmet u religiozne prošlosti*, u: »Religijski pogledi«. Časopis za pitanja religije i ljudska prava 2(2000)4, str. 20 (Časopis izlazi u Sarajevu i izdaje ga Svjetska konferencija religija za mir.)

ti kao obvezatni obrazovni predmet sa stajališta ljudskog uma, dok konfesionalni vjeronauk treba održavati u župi jer za nj nije mjerodavan um nego vjera.¹²

Uz taj pojednostavljeni pristup religioznom činu i procesu vjerskog odgoja, još se više čini površnom teza, ako se već poziva na um i doktrinarnu stranu vjere, da bi konfesionalni vjeronauk mogao voditi indoktrinaciji i manipulaciji, dok bi vjeronauk kao obrazovni predmet u kojem bi »svaka religija i konfesija bila izložena sa stajališta svoje unutrašnje istine, tako da ni jedna ne bi bila krivo prikazana«¹³ bio imun na indoktrinaciju, simplifizizam i novi ideološki »integralizam«.

Imajući u vidu narav i zadaću školskog vjeronauka koji treba poštivati narav i zadaću škole, pa i njegov obrazovni karakter, ostaje činjenica da takav pristup ne uvažava dovoljno činjenicu da je čovjek osoba koju nije moguće umjetno dijeliti, ni na ontološkoj ni na psihološkoj ili sociološkoj ravni, tj. na um, razum, srce, slobodnu volju, osjećaje, operativne sposobnosti. Čovjek uvijek jest cijelost, osoba koja misli, zaključuje, prosuđuje, prihvaća, odbacuje, opredjeljuje se, priželjkuje, osjeća, zauzima stav, i sve to u svojoj egzistencijalnoj zbilji. Vjera jest Božji dar, ali je ona i čovjekov razuman i slobodan odgovor. Ona traži čitava čovjeka u svom realitetu i totalitetu. Vjera nije puki sentiment ili religiozni osjećaj ili iskustvo nego ona traži čovjekov izbor, ona je stanje i razumijevanje, ona je čin i činjenica, ona je čovjekov osobni stav: ja vjerujem.¹⁴ Ono »ja vjerujem« u sebi nosi i osobni stav vjere i sadržaj u koji se vjeruje (»fides qua« i »fides quae«). S druge strane, već je rečeno da suvremenu školu nije moguće shvatiti bez njezine odgojne zadaće i sustava vrijednosti i vrednota koje ona promiče, među kojima je svakako autentični osobni život u njegovu duhov-

nom, kulturnom, vjerskom, nacionalnom i svakom drugom identitetu. Tu odgojno-obrazovnu funkciju suvremene škole ima u vidu i dokument UNESCO-a koji govori o četiri dimenzije odgoja i obrazovanja: biti, znati, djelovati i zajednički živjeti.¹⁵

Promicatelji konfesionalnog vjeronauka u školi vjerski odgoj i obrazovanje shvaćaju kao cijelost i jedinstvenost koja se događa na razini obitelji, škole i vjerske zajednice. Te se uloge povezuju, diferenciraju i nikada se ne mogu reducirati samo na jedan odgojni čimbenik. Njih ne treba mijesati nego uskladiti. Vjerski odgoj i obrazovanje uključuje formiranje svjetonazora, izgradnju sustava vrednota i praktični život u vjeri.

2. NARAV KATOLIČKOG VJERONAUKA U JAVNOJ ŠKOLI

2.1. *Konfesionalno usmjerenje vjeronauka*

Konfesionalni model vjeronauka postoji u većini europskih zemlja.¹⁶ On ima duboku tradiciju u europskom školstvu. Dugo je taj vjeronauk bio čimbenik integracije učenika u društvo i čimbenik religijske socijalizacije učenika. Danas se naglasak pomiče prema vjeronauku koji daje prilog tumačenju suvremene kulture i humaniziranju čovjeka i društva. Katolička

¹² Isto, str. 20-21.

¹³ Isto, str. 21.

¹⁴ O tome naširoko raspravlja K. RAHNER, *Uvod u kršćanstvo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972 (do sada više izdanja).

¹⁵ Usp. J. DELORS, *Obrazovanje: nasušna utopija*, u: *Učenje: blago u nama. Izvješće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*, Educa, Zagreb 1998, str. 13-36.

¹⁶ Usp. R. PALOŠ, *Konfesionalni vjeronauk u javnim školama na pragu III. tisućljeća*, u: »Kateheza« 22(2000)2, str. 142-152.

crkva uglavnom slijedi taj oblik vjerskog odgoja u školama usklađen s prirodom demokratskog i pluralističkog društva.¹⁷ Vjeronauk u školi stavlja naglasak na cjelovit odgoj čovjeka te na promicanje osobnih i društvenih, pojedinačnih i općih vrednota. Njegovo konfesionalno obilježje je utemeljeno na univerzalnom značenju i važnosti religije za čovjeka i njegov životni smisao, na njezinu značenju u kulturi i društvu, i osobito u izgradnji moralno-odgojnih načela u procesima čovjekove formacije.¹⁸ Crkva mu stoga daje duboko teološko-crkveno, antropološko-pedagoško i povijesno-kulturno utemeljenje.¹⁹

Prvo se odnosi na poslanje Crkve u suvremenom svijetu koja je dužna upoznati sve ljude, koji to žele, s porukom kršćanske vjere o najdubljim pitanjima čovjekova života i svijeta. To svoje poslanje ona ostvaruje na različitim područjima vjerskog odgoja, a osobito u župnoj zajednici i školi. Ona na taj način vrši svoju ulogu naviještanja Evandjelja i pokazuje svoje djelo služenja na području odgoja i obrazovanja.²⁰ Poslanje naviještanja ne dovodi u pitanje dijalog Crkve s pripadnicima drugih religija, niti odgojnu specifičnost škole i ciljeva školskog vjeronauka u njemu, nego govori o potrebi autentična pristupa i vjernosti izvornoj zadaći koju ona ima od Krista. To je i uvjet istinskog dijaloga i poštovanja bez prozelitizma ili religijskog relativizma. Crkva svoju odgojnu ulogu i poslanje povezuje i s pravom katoličkih roditelja da odlučuju o odgoju svoje djece u školi i da vjerski odgoj povjere Crkvi kojoj pripadaju. To teološko-eklezijalno polazište poštuje narav i autonomiju škole u kojoj vjeronauk prodire na područje odgoja i kulture te posreduje činjenice, spoznaje i argumente koji učenicima pomažu u traženju odgovora na temeljna životna pitanja, u izgradnji osobne vjere, njihova

duhovnog i moralnog rasta i kršćanskog života u skladu s tom vjerom. Svaka obrazovna ponuda koja ne bi vodila računa o toj cijelosti, ne bi odgovarala ni duhu vjerskog odgoja ni ukupnoj zadaći škole, bez obzira na činjenicu da odgojni ciljevi škole ne mogu ostvariti, ispuniti ili nadomjestiti odgojne ciljeve vjerskog odgoja u vjerskoj zajednici.

Antropološko i pedagoško utemeljenje polazi od činjenice da suvremeno pluralističko društvo, u kojem žive ljudi različitih kultura, vjera i nacionalnosti, traži pluralistički pristup cjelokupnoj formaciji u školi. Vjerski odgoj i obrazovanje u tom sustavu omogućuju upoznavanje, čuvanje i razvijanje vlastitog te upoznavanje i poštivanje tuđeg vjerskog, kulturnog i nacionalnog identiteta. Tako shvaćen konfesionalni vjeronauk pokazuje svoju pravu narav u školskom sustavu, on jamči vlastitu auten-

¹⁷ Usp. *Povelja o europskom vjeronauku* (donesena 1991. na simpoziju u Rimu usp. *Katolički vjeronauk u javnim školama europskih zemalja*), u: »Katehetskij glasnik« 1(1999)1, str. 123-124, te R. PALOŠ, *Školski vjeronauk u Europi. IX. europski forum u Bratislavi*, u: »Katehetskij glasnik« 2(2000)2, str. 156-158.

¹⁸ Usp. F. SCHWEIZER, *Religiöse Bildung als Aufgabe der Schule*, u: G. ADAM – R. LACHMANN (ur.), *Religionspädagogische Kompendium*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1995, str. 104-120.

¹⁹ Katolička crkva kod nas svoje odluke i stavove o školskom vjeronauku temelji na višestoljetnom iskustvu i praksi te na crkvenim dokumentima. Usp. *Poruka hrvatskih biskupa o vjerskom odgoju u školi i župnoj zajednici*, u: »Aksa«, br. 24, 14. lipnja 1991, Prilog VI. Također KATEHETSKO VIJEĆE BISKUPSKKE KONFERENCIJE BOSNE I HERCEGOVINE, *Stavovi Katoličke crkve u BiH o vjerskom odgoju i obrazovanju katoličke djece i mladeži u predškolskim ustanovama te osnovnim i srednjim školama na području Bosne i Hercegovine*, u: »Vrhbosna« 9(1998)1, 53-55.

²⁰ O tome više u: I. PAŽIN, *Vjeronauk u školi kao dio navjestiteljskog i odgojnog djelovanja Crkve*, u: »Vjesnik Đakovačke i srijemske biskupije« 77 (1999)9, str. 559-565.

tičnost i odgojnu uvjerljivost, a s druge strane njeguje dijaloški i ekumenski duh u odnosu na druge ljude, svjetonazore, religije i kulturne izričaje.

Za vjerski odgoj u školi nije beznačajno ni područje povijesnokulturnog nasljeđa u kojem je Katolička crkva dala svoj nemjerljiv prinos u kulturnom i moralnom odgoju naroda na temeljima kršćanskog humanizma. Škola ne može zanijekati kršćanske korijene europske kulturne baštine koja ostvaruje svoje plodove na duhovnom, etičkom, kulturnom, umjetničkom, filozofskom, znanstvenom, pravnom i političkom području.

2.2. *Jasnoća istine i odgojne ponude*

Katolički vjeronauk u školi slijedi načelo »vjernosti Bogu i čovjeku« te postavlja glavnu svrhu i jasne teološke, antropološke i pedagoške ciljeve u vjerskom odgoju: sustavno i što cjelovitije, dijaloški i ekumenski vrlo otvoreno upoznavanje katoličke vjere u svim njezinim bitnim dimenzijama: učenju, slavljenju, življenju.²¹ Pojam »upoznavanje« ovdje uključuje sve glavne duševne sposobnosti i aktivnosti učenika, i to spoznajnu, voljnu, doživljajnu i djelatnu. Tako katolički vjeronauk u školi nije tek puka informacija, nego on ima odgojne ciljeve i omogućuje učenje, slavljenje i životno ostvarenje vjere u osobnom i društvenom životu učenika. Te iste ciljeve, u konačnici, ima i vjerski odgoj u crkvenoj zajednici, iako on stavlja naglasak na uvođenje u osobno iskustvo vjere koje se uistinu najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici, osobito u molitvenom, liturgijskom i sakramentalnom životu. No, život je nedjeljiv na školu i župu jer se iskustvo vjere živi, ili ne živi, u školi, u župi, na ulici, u obitelji, u kafiću, na radnom mjestu... Čitav život traži po-

svemašnje svjedočanstvo vjere! Zato se oba oblika vjeronauka nadopunjuju, prožimaju i čine nedjeljivu cjelinu.

Crkva je svjesna nekih poteškoća konfesionalnog vjeronauka u školi, ali je svjesna i nedorečenosti drugih modela koji bi dali autentičnu religioznu formaciju učenika i ne bi vodili religijskom relativizmu i sinkretizmu. Zato ona, u duhu svog poslanja i tradicije, poštujući načela cjelovita odgoja, individualiteta i identiteta učenika, želi omogućiti tim učenicima susret s autentičnom porukom Isusa Krista. Ona želi da učenici u perspektivi kršćanske Objave i Predaje »istinito i sigurno« upoznaju vjeru kojoj pripadaju te da dublje spoznaju Kristovu osobu i cjelovitost navještaja Evanđelja.²² Ivan Pavao II izričito kaže da djeca u školskom vjeronauku »na dokumentiran način, duha otvorena za dijalog, trebaju imati mogućnost upoznati objektivnu kršćansku baštinu prema autentičnom i integralnom tumačenju koje daje Katolička crkva, na način da se jamči kako znanstvenost didaktičkog procesa, vlastita školi, tako i poštivanje savjesti učenika koji imaju pravo učiti, u istini i sigurnosti, vjeru kojoj pripadaju.«²³ To više što je danas promijenjena kulturološka i religiozna situacija,

²¹ Takvo shvaćanje vjerskog odgoja i obrazovanja prisutno je u brojnim crkvenim dokumentima. Usp. npr. dokument: KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Vjerska dimenzija odgoja u katoličkoj školi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1989, br. 66-67; KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu* (ODK), Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000, br. 73-76, te HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Plan i program katoličkog vjeronauka u osnovnoj školi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1998, str. 5-19.

²² Usp. ODK, br. 74.

²³ IVAN PAVAO II, *Discorso del Santo Padre*, u: CONSIGLIO DELLE CONFERENZE EPISCOPALI EUROPEE, *L'insegnamento della religione cattolica nella scuola pubblica dei paesi europei*, Elle Di Ci, Leumann (To) 1991, str. 10.

umnožena su različita viđenja života, događaju se nekontrolirane pojave na području biološkog inženjeringa, a i sam je čovjek u sebi podijeljen. Upravo različitosti gledanja na život i njegove vrednote potiču katolički vjeronauk u školi da uvodi u upoznavanje Isusa Krista, u osobni susret i bliskost s njim i da vodi stvaranju osobnog izbora. On također vodi prihvaćanju vrednota Evandjelja kao izvora života. U tom smislu vjeronauk pomaže učenicima da kritički prosuđuju svoj život i sve probleme, nade i tjeskobe društva i svijeta u duhu Evandjelja i vjere Crkve. I da zrelije osmisle i ostvare vlastiti život u obitelji i društvu. Crkva jednostavno želi ponuditi jasnoću svog nauka o Bogu, čovjeku i svijetu, i to sustavno i cjelovito. Ona želi reći i svjedočiti: Isus Krist jest Spasitelj!²⁴ To čini s poštovanjem drugih religija, kultura i vrijednosnih sustava u duhu ekumenskog zajedništva s kršćanima i u duhu dijaloga, tolerancije i suradnje s nekršćanima. Škola tu ekumensku i dijalošku otvorenost prihvaća i promovira jer je to u skladu s duhom same otvorenosti škole prema pluralitetu kultura, religija, svjetonazora i vrednota.

2.3. *Dijaloška i ekumenska otvorenost vjeronauka*

Katolički vjeronauk u školi ima obilježje otvorenosti, dijaloga i ekumenizma. Cilj mu je odgajati otvorenost za različitost, duh ekumenizma svih kršćanskih Crkava te dijalog s drugim religijama. Ti ciljevi traže dvoje: upoznavanje, čuvanja i razvijanja vlastitoga te upoznavanje i poštivanje tuđega vjerskog, kulturnog i nacionalnog identiteta. Činjenica je da samo osoba koja ima izgrađen vlastiti stav i identitet može razumjeti drugoga i različitoga i utirati put istinskoj toleranciji i suživotu. Škola je pozvana pružiti odgoj koji pomaže od-

rastanju i življenju u različitostima koje, pravo shvaćene, ne dijele nego obogaćuju ljude.

Danas se upravo na pitanjima među-religijskog dijaloga i suživota događaju nesuglasice između zagovornika konfesionalnog vjeronauka i zagovornika »kulture religija« ili »multireligijskog obrazovanja«. Pojedinci koji imaju laicističko ili ideološki negativno stajalište, zagovaraju predmet religijske kulture koji bi davao informacije o različitim religijama i svjetonazorima, ali bez izravna vrijednosnog odgovora ili usmjerenja. Osim već naznačenih nedostataka tog modela religioznog odgoja, njegovi zagovornici kao da ne vode dovoljno računa o stvarnoj različitosti ljudi, kultura i naroda koji su stvarnost i bogatstvo svijeta i društva. Neki, osobito promicatelji »globalizacije« i »novog svjetskog poretka«, posebno se boje riječi »vlastiti identitet«. Različitost se često promatra u kontekstu stvaranja i produbljivanja suprotnosti, konflikata, mržnje, ratova, nemogućnosti suživota, umjesto da se pozitivno vrednuje kao mogućnost za izgradnju nove svijesti, uljudbena načina života i boljeg svijeta kroz kulturu dijaloga, tolerancije, poštovanja, solidarnosti i zajedničkog života. Papa Ivan Pavao II, koji je posebno osjetljiv na potrebu poštovanja različitih kultura, religija i tradicija, govori o pravu Crkve na autentičan navještaj i poslanje i, u isto vrijeme, poziva sve ljude na promicanje »kulture života« i na izgradnju »civilizacije ljubavi«.

Katolički vjeronauk polazi od činjenice da pluralistička škola ne može nijekati niti zatirati različitosti, nego ih treba odgojno promovirati. U tom duhu vjeronauk promiče vlastiti vjernički, kršćanski i kato-

²⁴ Vidi teološke naglaske i stavove Katoličke crkve u: KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Dominus Iesus*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000.

lički identitet pripadnika Katoličke crkve. S druge strane, on je posrednik i promicatelj međureligijskog dijaloga, susreta s različitim religijama i kulturama. U njima pronalazi »zrake istine koje prosvjetljuju sve ljude« i »klice i zrake koje su u osobama i u vjerskim predajama čovječanstva«. ²⁵ Vjeronauk također promiče ekumenski susret i zbližavanje s drugim kršćanskim vjeroispovijestima uzajamnim svjedočenjem, u istini i poniznosti, ali bez lažnog irenizma. Stoga katolički vjeronauk u školi ne izlaže samo činjenice i ne daje samo informacije o različitim religijama, onako kako se one same shvaćaju i što o sebi uče, nego on produbljuje i ukazuje na vrednote koje su u njima prisutne. Dijalog i ekumenizam podrazumijevaju različitosti i život u društvu u kojem se ljudi različitih religija i kultura uzajamno upoznaju, prihvaćaju onakvi kakvi jesu, u svom »cjelovitu identitetu«. Od djece i mladeži u školi se tako ne pravi neka »mješavina« u kojoj nitko više ne bi bio ono što jest, i u kojoj bi se gubio osobni, uljudbeni, vjerski i etnički identitet.

2.4. *Dijalog s kulturom*

Katolički vjeronauk u školi vodi dijalog i s kulturom, odnosno kulturama današnjeg svijeta. Zadaća mu je, uklapajući se u ciljeve škole, promicati dijalog između vjere i kulture. Tu zadaću školskog vjeronauka posebno naglašava i *Opći direktorij za katehezu* kada kaže: njegovo »posebno obilježje jest činjenica da je pozvan prodrijeti na područje kulture i uspostaviti veze s ostalim ljudskim znanjima« jer »uprisutnjuje Evanđelje u osobnom sustavnom i kritičkom procesu asimilacije kulture«. ²⁶ Vjeronauk u tom vidu nastoji otkriti značenje kulturalnih činjenica prisutnih u društvu koje su važne za vjeru i vjerski život učenika.

Božja riječ utjelovila se u ljudsku povijest, u ljudsku kulturu. Teološko načelo utjelovljenja daje puni smisao evangelizacijskom djelu Crkve i usmjerava njezinu vjerskoodgojnu zadaću prema integraciji vjere i kulture, vjere i života. Religija, pa tako i kršćanska religija, izrasla je u kulturi, dala je transcendentni smisao kulturi i nju je izgrađivala na različitim područjima života. Osobito u europskim narodima golema kulturna baština kojih je izrasla na kršćanskim korijenima, na Evanđelju, na kršćanskim vrednotama i simbolima. Kršćanstvo je dalo formu europskoj kulturi. Religija je integralni dio kulture, a kultura je integralni dio religije. Ona je djelo ljudskog duha i u službi je čovjeka, njegove humanizacije i punine ostvarenja. Dakako, danas ti ciljevi, pred prodorom posvemašnje sekularizacije koja zanemaruje duhovne vrednote i Boga kao nadnaravni temelj i čovjeka i kulture, ugrožavaju i čovjeka i njegovu kulturu i civilizaciju. Osobito »kultura relativizma«, »kultura nasilja« i »kultura smrti« koje potiskuju religiju u javnom životu i ne dopuštaju nužan dijalog i sintezu vjere i kulture, vjere i života.

Vjeronauk u školi ima kulturnu vrijednost i zadaću. On je u korelaciji s drugim školskim predmetima te svojom religioznom dimenzijom i porukom osvjetljava, produbljuje i nadopunjuje razna znanja i spoznaje drugih predmeta. Školski vjeronauk svoju posebnost ima u tome što on religijske činjenice, koje su dio ukupne kulture, čita svojim autentičnim religioznim i duhovnim očima i jezikom. U tom smislu katolički vjeronauk ima zadaću da »tuma-

²⁵ Navedene riječi, koje donosi najnoviji prijedlog katoličkog školskog vjeronauka za novu talijansku školu, citirane su iz: R. PALOŠ, *Konfesionalni vjeronauk...*, nav. dj. str. 149.

²⁶ ODK, br. 74.

či, u duhu kršćanske poruke i tradicije, temeljne vrijednosti naše kulture i civilizacije kao što su ljudska prava, sloboda, autonomija i dostojanstvo ljudske osobe koje su zajedničke današnjim europskim narodima i zemljama²⁷.

Radi se o temeljnim vrednotama čovjeka, društva i ljudske kulture o kojima Crkva, odnosno religija mora govoriti i izložiti svoje stavove. Činjenica je da učenici bez poznavanja kršćanskih izvora, osobito Svetog pisma, potom crkvene tradicije i nauka Crkve, nisu u stanju pravo razumjeti svoju vlastitu kulturu ni povijest koje su prožete kršćanskim religijsko-kulturnim i duhovnim izričajima i simbolima. Školski vjeronauk svemu tome pristupa ne površno na razini informacije kao izvanjskom povijesnom i sociološkom fenomenu, nego iznutra, u skladu s porukom koju naviješta. Katolička baština u hrvatskom narodu nije neka sporedna činjenica, nego daje snažan pečat životu tog naroda jer su u njegovo nacionalno biće utkani kršćanski simboli i kršćanske vrednote koje obilježavaju njegov ukupni identitet. Nužan je ozbiljan i sustavan pristup kršćanstvu u školi da bi se mogla razumjeti ta baština. Stoga je vjeronauk, koji u sebi ima sve navedene ciljeve, bitan dio cjelovita odgoja djece i mladeži u školi. I to škola mora itekako uvažavati.

Tako shvaćen odnos između vjere i kulture podrazumijeva različitosti i uspostavlja dijalog na području religijskokulturnih činjenica koje imaju različite religije u društvu. Oni koji podržavaju koncept religijske kulture, u težnji za sinkretizmom i nekom neutralnom religijom, zapravo stavljaju različite vjerske i religijskokulturne činjenice jedne pored drugih kao da su sve iste važnosti, pa vode do duhovnog i vjerskog osiromašenja i relativizma. S druge strane, ne smije se zaboraviti da religijskokulturna baština ulazi u obzorje i drugih nastav-

nih predmeta kao što su hrvatski jezik i književnost, povijest, umjetnost, filozofija, glazbena kultura i drugo. Pristup tim činjenicama, u kompetencijama koje svaki od pojedinih predmeta ima, zapravo govori o naravi i važnosti svakog od njih, pa tako i konfesionalnog vjeronauka u školi koji promiče korelaciju nastavnih sadržaja i ciljeva unutar školskog kurikulumu. U tom pogledu on sučeljava kršćansku vjeru s aktualnim kulturno-duhovnim prilikama, traži potreban odgovor i aktualizira ga u život učenika da bi postao svjesniji i zreliji.

2.5. *Odgoj za smisao, identitet i služenje*

Katolički vjeronauk pomaže učenicima da upoznaju temeljni smisao života, da u svoje ljudsko obrazovanje uključe i religioznu dimenziju kao nezaobilaznu činjenicu osobnog rasta i razvoja u ljudskosti i slobodi kako bi dali vlastiti prilog izgradnji humanog društva. Posebno stoga što neka djeca i mladež po prvi put u školi susreću ta pitanja jer nisu imali vjerskog odgoja ni religioznog iskustva. Ovdje izdvojeni neki od ciljeva školskog vjeronauka imaju u vidu osobu učenika i njegovo mjesto i zadaću u ljudskom društvu. Obje su činjenice važne i čvrsto povezane. Samo čovjek koji ima izgrađen osobni identitet može dati prilog u izgradnji društva na različitim područjima života: socijalnom, kulturnom, znanstvenom, gospodarskom, političkom...

Izgradnja osobnog identiteta ima čvrsto uporište u pitanjima o temeljnom smislu života. Smisao života bitno je povezan s temeljnim ljudskim vrednotama.²⁸ O od-

²⁷ *Poruka hrvatskih biskupa o vjeronauku u školi i župnoj katehezi*, u: »Katehetski glasnik« 2(2000)2, str. 11.

²⁸ V. Frankl promatra stvaralačke, iskustvene vrednote i vrednote stava te otkriva, u kontekstu pita-

govoru uglavnom ovisi osobni život, život s drugima i život u zajednici. Upravo školski vjeronauk postavlja djeci i mladima pitanje životnog smisla i pitanja o Bogu. On im zapravo omogućuje da kritički, u duhu vjernih slike o Bogu i čovjeku, prosuđuju i život i društvene probleme, nade i tjeskobe našeg vremena. Oni kritički propituju i sâm fenomen religije koja je u doba komunističkog režima zatirana i bila potisnuta iz života. To je osobito važno stoga što neki i danas žele graditi svijet bez Boga zatvarajući ga u ovozemaljsku stvarnost i tjelesnost, u »egzistencijalni vakuum«, besmisao i besperspektivnost.

Stoga školski vjeronauk nastoji egzemplarno pokazati da u životu postoje činjenice, znakovi, događaji, iskustva i situacije koji ga sile na dublje razmišljanje, na religioznu svijest i traženje Boga. Zato školski vjeronauk kritički prosuđuje, problematizira, osvjetljava i produbljuje različita iskustva koja učenici susreću u svijetu i događajima života. On im pomaže da ljudsku egzistenciju otkriju kao otvorenost za Boga i da otkriju nadnaravni temelj te egzistencije. Vjeronauk im, u sklopu integralnog odgoja, otkriva iskustva nadnaravnog života, čežnju za istinom, slobodom, pravednošću i ljubavlju. Otkriva im i sve bogatstvo kršćanske poruke pokazujući kako evanđelje Isusa Krista nudi pravi i istinski odgovor.²⁹ Vrijednost se vjerskog odgoja u školi potvrđuje upravo u tome da učenici postanu svjesni samih sebe, svog dostojanstva, poziva i ukupnog identiteta koji nadilaze prizemljenost i prolaznost. Još više, nadnaravni smisao omogućuje i zahtijeva da se dadne kršćanski odgovor vjere i da se on stvarno svjedoči u realitetu svakodnevice.³⁰ Školski vjeronauk stoga prepozna je i podržava individualne sposobnosti učenika i pomaže im da se razvijaju i ostvare u svom fizičkom, duhovnom, moralnom i

intelektualnom sazrijevanju. Time im ujedno pomaže da sami pronađu vlastiti identitet kako bi bili sposobni svjesno i samostalno izgraditi vlastiti koncept i način života i, u suradnji s drugima, odgovorno živjeti u zajednici. To posebno vrijedi za današnje vrijeme koje često stvara »pseudo-identitete« tako što se s jedne strane neutraliziraju a s druge izjednačavaju sve životne vrednote.

Školski vjeronauk, promičući slobodnu i očovječenu osobu, stvara ujedno pretpostavke za život u društvu koje je otvoreno vrednotama pravde, solidarnosti i mira. Široka je lepeza činjenica u društvu koje vjeronauk uočava i propituje: dostojanstvo i prava čovjeka, odnosi među ljudima, socijalna pitanja, obitelj, etička pitanja na području znanosti i tehnologije, zbiivanja na području kulture, gospodarstva, politike, ekologija itd. Poštujući autonomiju zemaljskih vrednota, Crkva u sva ta područja unosi klicu Evanđelje i želi, kao »služiteljica čovječanstva«, očitovati djelotvornu ljubav (caritas). To je područje »crkvene diakonije«, koja se ne iscrpljuje samo u socijalnom i karitativnom djelovanju, nego brine o cjelovitu čovjeku, svim njegovim vremenitim i vječnim dobrima. Crkva tako sudjeluje u preobrazbi društva, utječe na odnose i ponašanja članova društva, pomažući da ono bude u službi čovjeka i njegova ostvarenja.³¹ Treba posebno istaknuti da djelo crkvenog služenja koje

nja životnog smisla, transcendentnu dimenziju života kao vrednote. Usp. M. BARBARIĆ, *Ostvarenje smisla života kroz temeljne ljudske vrednote prema V.E. Franklu*, u: »Kateheza« 19(1997)4, str. 261-272.

²⁹ Usp. IVAN PAVAO II, *nav. dj.*, str. 10.

³⁰ Usp. K. RAHNER, *Schriften zur Theologie XII.*, Freiburg 1976, str. 433.

³¹ Usp. D. ŠIMUNDŽA, *Demokratski procesi i naše kršćansko sudjelovanje. Kateheza u novim prilikama*, u: »Kateheza« 13(1991)1, 11-19.

promiče vjeronauk u školi nije usmjereno samo na članove Crkve. Bratsko služenje se odnosi na sve ljude, osobito na one u potrebi. Ono obuhvaća čitavu skalu ljudskih potreba, od onih osnovnih do najviših, posebno solidarnost s ugroženima, obespravljenima, bolesnima i siromašnima. Sve to ulazi u djelokrug vjerskog odgoja djece i mladeži.

3. ZAKLJUČAK

Konfesionalni vjeronauk ima svoje prirodno i nezaobilazno mjesto u školskom odgojno-obrazovnom sustavu. On je integralni dio suvremene demokratske, humane i pluralističke škole. Školski vjeronauk ima i odgojnu i obrazovnu ulogu. On svojim sadržajima i odgojnim ciljevima promovira čovjeka, njegov životni smisao i dostojanstvo. Bez religiozne dimenzije, koju ostvaruje školski vjeronauk, nije moguće cjelovito odgajati čovjeka niti graditi humano društvo, ljudsku kulturu i bolji svijet. Treba također reći da konfesionalni vjeronauk u školi nije bez poteškoća. On kao dinamičan proces vjerskog odgoja, proživljava i krizu koja karakterizira ukupnu krizu današnje škole i njezinih odgojno-obrazovnih programa.

Školski vjeronauk treba da osluškuje probleme, izazove i potrebe školske djece, poštuje odgojno-obrazovne ciljeve demokratske i pluralističke škole, zahtjeve društvene sredine te služi promociji i cjelovitu

odgoju čovjeka, na individualnoj i društvenoj razini. U toj zadaći konfesionalni vjeronauk treba da trajno promišlja, usavršava i maksimalno integrira u ciljeve škole. Osobito imajući u vidu današnju multikulturalnu i multireligijsku stvarnost društva, u kojem vjeronauk može pomoći učenicima u izgradnji odnosa između vjere i kulture, ekumenskog zajedništvo s pripadnicima kršćanskih konfesija te dijaloga, tolerancije, poštovanja i suradnje s pripadnicima nekršćanskih religija.

Katolička crkva prihvaća izazove i potrebe škole, ali je svjesna i svog poslanja u društvu i školi, tj. ona želi pripadnike svoje vjere istinito, sigurno i cjelovito, dijaloški i ekumenski posve otvoreno, upoznati i odgajati u istinama svoje vjere. Ona je također dužna, poštujući volju roditelja koji povjeravaju školi svoju djecu, da ta djeca upoznaju, razumiju i izgrađuju vlastiti vjeronički i ljudski identitet u vjeri i vrijednosnom sustavu svojih roditelja. Ona treba da im pruži mogućnost da objektivno upoznaju svoju kršćansku baštinu prema autentičnom i integralnom tumačenju Crkve. Stoga Crkva ne može prihvatiti vjerski odgoj u školi koji bi vodio religijskom relativizmu i sinkretizmu, niti neki predmet koji bi tome služio. Neki »neutralni« predmet, »kultura religija«, nema ni teološki ni pedagoški temelj. Vjeronauk u školi nije naša specifičnost niti izmišljotina nego standard religioznog odgoja u mnogim europskim zemljama i školama koje su demokratske, pluralističke i humane.